

Aleg. 51.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego z wnioskiem uchwalenia rezolucyi do c. k. Rządu o przyspieszenie sprawy podziału całego kraju na okręgi c. k. sądów powiatowych, od której zawisłem jest przeprowadzenie jednolitej organizacyi politycznej i autonomicznej całego kraju.

Wysoki Sejmie!

Dla usprawiedliwienia, postawionego na końcu niniejszego sprawozdania wniosku, uważamy za obowiązek skreślić Wysokiemu Sejmowi historję usiłowań tak Wys. Sejmu jako też i Wydziału krajowego, podejmowanych w sprawie podziału całego kraju tak pod względem sądowym, jako też politycznym i autonomicznym.

Sam c. k. Rząd jeszcze w r. 1867 uznając potrzebę zmian w podziale kraju na okręgi sądowe, rozporządzeniami z dnia 15. lutego 1867 r. (Nr. 36. i 37. Dz. U. P.) zaprowadził w sposób prowizoryczny Sądy powiatowe w Galicyi.

Okręgi tych Sądów mieściły się, a po części dotąd jeszcze są pomieszczone, w dwóch, trzech, a nawet sześciu powiatach politycznych, pomimo że §. 10. ustawy z dnia 19. maja 1868 r. (Nr. 44. Dz. U. P.) przyjął zasadę, iż granice powiatów politycznych, nie mają przecinać granic gmin i obszarów dworskich, a tem bardziej granic okręgów sądowych.

Dla zaradzenia podobnym niedogodnościom, już w r. 1869. c. k. Rząd utworzył pięsząną komisję, złożoną z delegatów c. k. Namiestnictwa, Wydziału krajowego i c. k. wyższych Sądów we Lwowie i w Krakowie, która w r. 1870. ułożyła projekt podziału całego kraju na okręgi Sądów powiatowych i Starostw.

Projekt ten c. k. Ministeryum rozesłało wszystkim Starostwom, i c. k. Sądom wyższym w Krakowie i Lwowie do opinii, a Wydział krajowy ze swej strony uczynił toż samo względem reprezentacyi powiatowych.

Następnie w r. 1873. utworzył c. k. Rząd ponowną komisję złożoną z delegatów Namiestnictwa i Wydziału krajowego, która na podstawie zebranych materyałów ostatecznie w r. 1874. ułożyła swe wnioski.

Elaborat ten, będący pośrednio wyrazem opinii całego kraju, c. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych w porozumieniu z Ministerstwem sprawiedliwości, musiało o tyle uznać odpowiednim i przedmiot wyczerpującym, skoro c. k. Namiestnictwo w r. 1875. wniosło do Wys. Sejmu stosowne przedłożenie rządowe, Sejm zaś uchwałą z dnia 29. maja 1875. zapełnie aprobował.

Tym więc sposobem rzeczona uchwała Wys. Sejmu z dnia 29. maja 1875 r. stała się podwaliną, na której w ciągu lat sześciu, staraliśmy się przeprowadzić budowę nowego podziału kraju tak pod względem sądowym, jako też politycznym i autonomicznym.

Jednak usiłowania nasze do tej chwili, tylko częściowe osiągnęły rezultaty, a to z przyczyny, iż c. k. Ministerjum sprawiedliwości nie bardzo jest skłonne do stanowczego przeprowadzenia regulacji okręgów sądów powiatowych wskazanych opinią Wys. Sejmu w uchwale z dnia 29. maja 1875 r. szczególnie zaś, odkłada na czas nieokreślony utworzenie zaprojektowanych nowych Sądów powiatowych, jak się zdaje dla przeszkód finansowej natury. Wprawdzie rozporządzeniem swem z dnia 29. stycznia 1878 r. (Nr. 15. Dz. U. P.) zarządziło w 107 okręgach Sądów powiatowych zmiany terytoryalne, jednakże zmiany te, jak również w kilku późniejszych rozporządzeniach Ministerstwa sprawiedliwości powzięte, nie mieszczą żadnych postanowień co do utworzenia nowych Sądów, lecz ograniczają się na przydzielaniu lub wyłączaniu pojedynczych gmin do jednego lub drugiego z istniejących już Sądów powiatowych, chociaż i pod tym względem wiele jeszcze ustępów uchwały sejmowej z dnia 29. maja 1875 r. dotąd nie zostało wykonanych.

Z drugiej znów strony Ministerstwo spraw wewnętrznych w reskrypcie z dnia 12. lutego 1878 r. l. 509 (Nr. 37. Dz. Ust. Roz. kraj.) i w kilku dodatkowych, nie uwzględniając tak powolnego działania Ministerstwa sprawiedliwości w tej sprawie, lecz biorąc za podstawę tymczasowy stan faktyczny, jaki się w podziale kraju wytworzył, stosuje do niego §. 10. ustawy z dnia 19. maja 1868 r. zarządzając takie zmiany w rozgraniczeniu Starostw, które w wielu wypadkach wprost przeciwne są opinii sejmowej z dnia 29. maja 1875 r.

Dla bliższego objaśnienia tego postępowania przytaczamy tu jeden z tego rodzaju wypadków, stanowiący rażącą sprzeczność tak z życzeniami odnośnych miejscowości, jakoteż powyżej cytowaną uchwałą Sejmową z r. 1875. Dziesięć gmin, jako to: Dubiecko, przedmieście Dubieckie, Drohobyczka z Hutą, Śliwica, Ruska wieś, Bachorzec, Polchowa, Podbukowina, Słonne i Sielnica należące do Sądu powiatowego w Dubiecku, od dawna już wносиły do c. k. Rządu usilne prośby o wyłączenie ich z politycznego powiatu w Brzozowie, a przyłączenie do c. k. Starostwa w Przemyślu i żądaniom ich na mocy rozporządzenia c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych jeszcze w roku 1867 stało się zadość. Wysoki Sejm w uchwale z dnia 29. maja 1875 r. również objawił opinię, iż Sąd powiatowy Dubiecki wraz z owemi dziesięcioma gminami mieścić się ma na przyszłość w Starostwie Przemyślskiem. Tymczasem ponieważ Ministerjum sprawiedliwości nie utworzyło nowego Sądu powiatowego w Dynowie i Sąd powiatowy w Dubiecku pozostał jeszcze w terytoryum Starostwa Brzozowskiego, przeto Ministerjum spraw wewnętrznych rozporządzeniem z dnia 12. lutego 1879 r. l. 509 opierając się na faktycznym stanie rzeczy, pomienione dziesięć gmin napowrót przyłączyło do c. k. Starostwa w Brzozowie, oczywiście z krzywdą dla tych gmin, które przez długie lata wprzód starały się o przydzielenie do obszaru c. k. Starostwa w Przemyślu.

Tego rodzaju wypadków zmian terytoryalnych rażąco niezgodnych z opinią uchwały Wys. Sejmu mamy w dziewiętnastu Starostwach dość znaczną liczbę, bo obejmują gmin 55, dla tego też uważając podobny stan rzeczy jako tymczasowy przy każdej sposobności przedstawialiśmy tak Ministerstwu spraw wewnętrznych jako też i sprawiedliwości, potrzebę uregulowania kwestyi terytoryalnej podług opinii Wys. Sejmu wyrażonej w Uchwale z dnia 29. maja 1875.

W skutek tego już pod datą 23. marca 1878 r. l. 3072 (Wydz. kraj. 21.105/78) otrzymaliśmy obszerną odpowiedź p. Ministra sprawiedliwości, w której uznając sprężystą działalność Wydziału krajowego w tej sprawie, wykazuje trudności niedopuszczające szybkiego przeprowadze-

nia tak obszernego zadania, jakim jest utworzenie nowych Sądów powiatowych w Galicyi, a to ze względów tak finansowych jako też i innych.

W roku 1879. znów poruszyliśmy tą kwestyę z okazji potrzeby utworzenia nowych Sądów w Podwołoczyskach, Żydaczowie, Dynowie i w Czarnym Dunajcu, dalej przy sprawie przeniesienia siedziby Sądu powiatowego z Wiśniowczyka do Złotnik, przy sprawie zatrzymania sądu powiatowego w Głogowie i w wielu innych dotyczących wykonania uchwały Sejmowej z dnia 29go maja 1875 r.

Następnie gdy w ciągu roku 1879. nastąpiła zmiana pp. Ministrów sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, popierając prośby gmin Taruawy i Chocimierza co do przeniesienia ich do innych Sądów powiatowych wnieśliśmy pod d. 24. lutego 1880 l. 6879 nowe przedstawienie do pana Ministra sprawiedliwości, (a było to z kolei piąte) w którym odwołując się do poprzednich pism naszych, skreśliliśmy główne zasady, na których opiera się tak samo przedłożenie rządowe, jakoteż i uchwała Sejmowa z roku 1875. upraszając, aby o ile dotąd nie jest załatwioną, rzeczona uchwała mogła w jak najkrótszym czasie wprowadzoną być w wykonanie. Odpis tego przedstawienia udzieliliśmy jednocześnie p. Ministrowi spraw wewnętrznych z tą prośbą, ażeby przy załatwianiu zaopiniowanych przez Sejm galicyjski zmian terytoryalnych w podziale kraju na okręgi Sądów powiatowych i Starostw, wziął w skuteczną obronę nader ważne interesa politycznej i autonomicznej administracji powiatowej, na które to Sejm krajowy przy składaniu swej opinii zwracał najstaranniejszą uwagę.

Na to ostatnie przedstawienie otrzymaliśmy tylko od p. Ministra Sprawiedliwości pod d. 8. maja 1880. r. l. 20.216 odpowiedź, w której oświadcza, iż trzymając się programu poprzednika swego, starał się wykonać liczne propozycje Sejmu galicyjskiego, o ile nie sprzeciwiały się temu właściwe interesa służby i sprawowania sprawiedliwości. Dalej zwraca p. Minister uwagę Wydziału krajowego, iż operat, który służył za podstawę uchwały sejmowej z d. 29. maja 1875. r., chociaż był rezultatem obrad komisyjnych, jednakże nie miała w sobie charakteru (*Natur*) przedłożenia rządowego, lecz tylko służył za podstawę (*Substrat*) dla dalszego traktowania tej sprawy w myśl ustawy z d. 11. czerwca 1868. r. l. 59 D. u. p., że zatem okoliczność ta, iż uchwała sejmowa z d. 29. maja 1875 r. zgodną jest z operatem komisyjnym, nie może przesądzać stanowczej decyzji c. k. Ministerstwa.

Z oświadczenia takiego jak również z poprzednich odpowiedzi p. Ministra Sprawiedliwości z d. 9. listopada 1876. r. l. 12.720 i z d. 23. marca 1878 r. l. 3.072, stanowiących niejako program c. k. Ministerstwa do przyszłego postępowania w tej sprawie, program, którego celom rozłożenie całej sprawy utworzenia nowych sądów powiatowych w Galicyi na długi szereg lat, niepodobnem jest uregulowanie ostateczne podziału kraju w myśl §. 10. ustawy z d. 19. maja 1868. r. i uchwały sejmowej z d. 29. maja 1875. Taka tymczasowość bez oznaczenia ostatecznego terminu ukończenia sprawy wlekącej się lat trzynaście, wytwarzać musi mnóstwo niedogodności i reklamacyj pojedynczych miejscowości, żądających przeniesienia to z jednego sądu do drugiego, to z powiatu autonomicznego lub Starostwa, najczęściej sprzecznych z uchwałą sejmową z dnia 29. maja 1875. r., a jednak koniecznych z powodu nienormalnego ich położenia. Ztąd też i Wydział krajowy zmuszony jest przedkładać Wys. Sejmowi liczne sprawozdania dotyczące zmian niektórych punktów rzeczonych uchwały z r. 1875., a które mimo to po ostatecznem uregulowaniu okręgów sądów powiatowych i utworzeniu nowych sądów okazać się mogą niewłaściwymi.

Tymczasem od przeprowadzenia podziału kraju na okręgi sądowe zależy dalsza regulacja granic c. k. Starostwa i za tem idących powiatów autonomicznych, jak tego wymagają §. 2. i 4. ustawy o reprezentacji powiatowej, określając zasadę, iż Rada powiatowa i c. k. Starostwo istnieją w dualizmie obok siebie w jednym i tym samym powiecie. Przeciw tej zasadzie nietylko Wys. Sejm, nietylko nikt w kraju, ale nawet c. k. Rząd nie występował nigdy, lecz prze-

ciwnie we wrześniu 1878. r. wniósł do Wys. Sejmu przedłożenie rządowe tej treści: „aby okręgi Rad powiatowych z okręgami c. k. Starostw zrównane zostały“.

Jakoż Wys. Sejm uchwalił taką ustawę, sankcyonowaną dnia 13. lutego 1879. r. (l. 78 D. ust. i rozp. kr.), mocą której przez trzy lata od dnia ogłoszenia tej ustawy (t. j. od 17. lipca 1879. r.) obszary, na które rozciąga się zakres działania reprezentacyj powiatowych, zmienione być mogą rozporządzeniem c. k. Rządu w porozumieniu z Wydziałem krajowym; po upływie zaś trzech lat zmiany takie tylko w drodze ustawy krajowej nastąpić mogą.

C. k. Prezydium Namiestnictwa zawiadamiając nas o sankcyi powyższej ustawy, zaproponowało pod d. 2. lipca 1879. r. l. 1.444 przeprowadzenie odnośnych zmian w okręgach 61 Rad powiatowych. Po zasięgnięciu opinii interesowanych Rad powiatowych, zdołaliśmy do dnia 1. stycznia 1881. r. uregulować granice 56 powiatów w myśl ustawy z dnia 13. lutego 1879. r. i regulacya ta już od 1. stycznia r. b. w wykonanie wprowadzoną została (D. ust. i rozp. kr. 1881. Nr. 21). Lecz co do dalszych czynności w tym względzie napotykałyśmy na też same trudności, wynikające z zawieszenia przez p. Ministra Sprawiedliwości dalszej działalności tworzenia nowych sądów powiatowych, wskazanych uchwałami Wys. Sejmu tak z d. 29. maja 1875. r., jako też późniejszymi z d. 24. sierpnia 1877. i 19. października 1878. r. Dotąd bowiem doczekaliśmy się tylko utworzenia jednego nowego Sądu powiatowego w Żydaczowie i kilku rozporządzeń o przeniesieniu pojedynczych gmin z jednego sądu do drugiego, niektórych nawet wbrew opinii Wys. Sejmu, jak n. p. z dnia 5. kwietnia 1881. r. l. 2.607, którym zarządzono przeniesienie gmin Hodnowice, Tyszkowice, Hraplice, Popowice i Puszwice do okręgu Sądu powiatowego miejskiego w Przemyślu, gdy uchwała Wys. Sejmu z dnia 28. czerwca 1880. r. wprost przeciwną jest temu przeniesieniu.

Ponieważ dalsze i ostateczne uregulowanie granic c. k. Starostw i Rad powiatowych zależnem jest wyłącznie od utworzenia nowych sądów powiatowych, podnosząc zatem że:

a) utworzenie nowego Sądu powiatowego w Dynowie wpłynie na zmianę granic trzech powiatów politycznych, mianowicie: Brzozowskiego, Przemyskiego i Rzeszowskiego;

b) nowego Sądu w Podkamieniu na zmianę granic trzech powiatów politycznych, Brodzkiego, Tarnopolskiego i Złoczowskiego;

c) Sądu w Podwołoczyskach na zmianę trzech powiatów, Zbarazkiego, Tarnopolskiego i Skalańskiego;

d) sądu w Czarnym Dunajcu, na zmianę dwóch powiatów Myślenickiego i Nowotarskiego;

e) Sądu w Bieczu, na zmianę 2 Starostw: Gorlickiego i Jasielskiego;

f) Sądu w Żabnie dwóch powiatów: Dąbrowskiego i Tarnowskiego.

g) zwinięcie Sądu w Ślemieniu, na zmianę granic dwóch powiatów politycznych: Wadowickiego i Żywieckiego.

Wydział krajowy nie może popierać dalszej pertraktacyi zrównania granic okręgów Rad powiatowych z okręgami c. k. Starostw, albowiem zrównanie to musiałoby tylko mieć cechę tymczasowości, niezmiernie szkodliwej dla najżywotniejszych interesów powiatów autonomicznych. Gdy do zmiany obszaru jakiegobądź Starostwa wystarcza bezwzględne i proste rozporządzenie rządowe, mocą którego tak całe gminy, jakoteż i pojedyncze miejscowości każdego czasu i dowolnie mogą być z jednego Starostwa do drugiego przenoszone, to przeciwnie zmiana okręgu Rady powiatowej pociąga za sobą niezliczone komplikacye i trudności, wynikłe z powodu ich łączności ekonomicznej, polegającej na wspólnem posiadaniu majątku, różnych zakładów, urządzeń i instytucyj, uposażonych i utrzymywanych z funduszków powiatowych. Dlatego też wszelka zmiana terytoryalna w powiecie autonomicznym, tylko z końcem roku budżetowego nastąpić może.

Reasumując przeto wszystkie, w sprawozdaniu tem, chociaż w ogólnym tylko zarysie przytoczone okoliczności, z uwagi:

iż tyle pożądana jednolita organizacya całego kraju pod względem politycznym, sądowym i autonomicznym, a to w myśl §. 10. ustawy z dnia 19. maja 1868 (Nr. 44. dz. ust. p.) przeważnie zawisła jest od utworzyć się mających nowych Sądów powiatowych;

Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy-uchwalić następującą rezolucyę do c. k. Rządu:

Z uwagi, że c. k. Rząd w rozporządzeniach swych z dnia 15. lutego 1867 (Nr. 36 i 37 Dz. ust. p.) ustanawiając tylko prowizoryczne Sądy w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, uznał już konieczną potrzebę przeprowadzenia zmian terytoryalnych w okręgach Sądów powiatowych i skoro w drodze konstytucyjnej wydał ustawę z dnia 11. czerwca 1868 r. (Dz. ust. p. Nr. 59);

dalej z uwagi, że c. k. Rząd przy urządzaniu politycznych władz administracyjnych, wydał w drodze konstytucyjnej ustawę z dnia 19. Maja 1868 r. (Nr. 44. Dz. ust. p.), której §. 10. wskazuje, że granice powiatów politycznych nie mogą przecinać granic gmin, obszarów dworskich, ani też granic okręgów sądowych, czyli, że sprawę terytoryów sądowych wprowadził w ścisły związek ze sprawą terytoryów c. k. Starostw;

również z uwagi, że w dalszej konsekwencyi powyższych ustaw, c. k. Rząd na podstawie zwołanej w r. 1869. i 1873. mieszanej komisyi, wniósł do Sejmu galicyjskiego w r. 1875. stosowne przedłożenie rządowe, na które uchwałą z dnia 29. Maja 1875 r. tenże Sejm zgodną objawił opinię;

następnie z uwagi, że od tego czasu upłynęło lat sześć, a nader liczne ustępy wspomnianej uchwały sejmowej, a mianowicie co do nowych utworzyć się mających Sądów powiatowych od których zawisła dalsza regulacya c. k. Starostw i Rad powiatowych, wskazanych ustawą z dnia 19. maja 1865 r., dotąd nie są w wykonanie wprowadzone, na czem cierpi kraj cały tak pod względem należytego funkcyonowania sprawiedliwości, jakoteż pod względem sprawowania administracyi politycznej i autonomicznej;

wreszcie, gdy naglące przeprowadzenie jednolitej organizacyi politycznej, sądowej i autonomicznej w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, należy do najżywośniejszych interesów tego kraju, mogących wpłynąć na polepszenie zagrożonej sytuacji ekonomicznej;

wzywa Sejm krajowy c. k. Rząd, ażeby jak najrychlej wprowadził w życie zgodną z przedłożeniem rządowem, a dotąd niezakończoną w zupełności uchwałą Sejmową z dnia 29. maja 1875 r., względem podziału całego kraju na okręgi c. k. Sądów powiatowych i c. k. Starostw, a mianowicie względem utworzenia nowych Sądów powiatowych w Czarnym Dunajcu, w Mszanie dolnej, w Bieczu, w Żabnie, w Dynowie, w Podkamieniu i w Podwoleczyskach, jak równie i wszystkie późniejsze uchwały sejmowe, to jest:

- a) z dnia 24. sierpnia 1877. względem przeniesienia Sądu powiatowego z Krynicy do Muszyny;
- b) z dnia 28. sierpnia 1877. względem utworzenia nowego Sądu powiatowego w Zakluczynie, Starostwie Brzeskiem.
- c) z 16. października 1878. względem petycyi o dalsze zatrzymanie Sądu powiatowego w Głogowie, i drugiej petycyi o utworzenie nowego Sądu powiatowego w Dynowie.
- d) z 19. października 1878 r. względem utworzenia nowego Sądu powiatowego w Dynowie.
- e) z 19. października 1878 r. względem utworzenia nowego Sądu powiatowego w Podwoleczyskach.

f) z dnia 19. października 1878. względem zmiany niektórych ustępów uchwały sejmowej z dnia 29. maja 1875 r.

g) wreszcie z dnia 23. lipca 1880 r. o wyłączenie powiatów sądowych Kałusz i Wojniłów z okręgu sądu obwodowego w Samborze.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem
Krakowskiem.**

Lwów dnia 2. Września 1881.

Dr. Zyblikiewicz, w. r.

Marszałek krajowy.

Sprawozdawca

Waleryan Podlewski, w. r

Członek Wydziału krajowego.